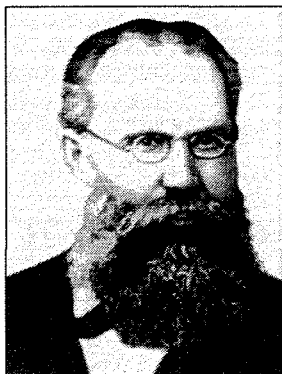

ЮБІЛЕІ

ВОЛАТ БЕЛАРУСКАЙ НАВУКІ: 160 ГАДОЎ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЕЎДАКІМА РАМАНАВІЧА РАМАНАВА (1855–1922)

А.Р. Агееў, МДУ імя А. Куляшова, г. Магілёў, Беларусь

У 2015 г. Магілёўшчына, як і ўся Беларусь, адзначыць славетную дату гісторыі нацыянальнай культуры – 160 гадоў з дня нараджэння аднаго з заснавальнікаў гуманітарнай навукі Беларусі, вучонага энцыклапедыста Еўдакіма Раманавіча Раманова. Амаль 20 гадоў ён жыў у Магілёве, працаваў інспектарам народных вучылішчаў і адначасова праводзіў шматлікія навуковыя даследаванні.

Будучы выбітны археолаг, археограф, этнограф, фалькларыст, гісторык, краязнавец і педагог нарадзіўся 30 жніўня (11 верасня) 1855 г. у мяст. Нова-Беліца Магілёўскай губ. (сёння раён г. Гомель). Шлях у навуку будучага прызнаванага мэтра быў зусім нялёгка. Нягледзячы на цяжкае матэрыяльнае становішча Еўдакіма скончыў Гомельскую прагімназію (1870). Жаданне паступіць у Магілёўскую мужчынскую гімназію падмацоўвалася выдатнымі здольнасцямі. Але нягледзячы

на паспяхова здадзеныя ўступныя экзамены «не аказалася вакансій». Фактычна ён не быў прыняты ў яе з-за «нізкага» сацыяльнага паходжання. Няўдачай скончылася і спроба паступіць вольным слухачом ва ўніверсітэт. Скончыўшы курсы настаўнікаў рускай мовы і гісторыі (1872) і здаўшы іспыты на званне народнага настаўніка экстрэнам Еўдакім Раманавіч з 1872 г. працаваў выкладчыкам, а з 1886 г. – інспектарам народных вучэльніў Віцебскай, Гарадзенскай, Магілёўскай (1895–1906) губерняў.

Менавіта на Магілёўшчыне адбылося станаўленне Е.Р. Раманова як вучонага і грамадскага дзеяча. Самыя плённыя гады творчага жыцця гэтага выдатнага чалавека звязаны з нашым краем. У 1897–1903 гг. ён рэдагаваў неафіцыйную частку газеты «Магілёўскія губернскія ведамасці», у 1900–1903 выпусціў тры зборнікі «Могилевская старина» – першага перыядычнага навуковага выдання Магілёўшчыны. Тут ён плённа займаўся вывучэннем жывой беларускай мовы (гаворкі Магілёўшчыны). Зноў такі на магілёўскі перыяд даводзіцца росквіт яго навукова-літаратурнай творчасці.

З самага пачатку ў навуковай дзейнасці Е.Р. Раманаў займаўся збіраннем твораў вусна-паэтычнай творчасці і даследаваннем культуры і побыту беларускага народа. «Беларускі зборнік» – своеасаблівая энцыклапедыя вуснай народнай творчасці, побыту, матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага народа XIX–пач. XX ст. стаў асноўнай фальклорна-этнаграфічнай працай даследчыка. Еўдакім Раманавіч планаваў выдаць матэрыялы ў 15 кнігах. Аднак выдаў толькі 9 тамоў (1886–1912), 10-ы том выпусціў ужо Інбелкульт у 1928 г. На вялікі жаль, не ўсе сабраныя ім моўныя матэрыялы і завершаныя мовазнаўчыя даследаванні захаваліся ў рукапісах.

Як археограф Раманаў апублікаваў вялікую колькасць актавых дакументаў, Баркалабаўскі летапіс, «Нататкі стольніка Талстога аб Магілёўшчыне» (1697–1699), «Апісанне Крычаўскага графства 1786 Андрэя Меера». Значная частка падрыхтаваных ім да друку дакументаў XVI – XIX стст. па гісторыі Гомеля і Гомельскага павета, іншых паведаў Магілёўскай губерні, так і не пабачыла свет.

Не менш важнае значэнне мае і дзейнасць Е.Р. Раманова як археолага. Ён першым паставіў пытанне аб часе засялення тэрыторыі Беларусі ў эпоху палеаліту, старанна фіксаваў старажытнасці эпохі бронзы і ранняга жалезнага веку. Ён была выканана першая класіфікацыя прыладаў працы каменнага веку на тэрыторыі нашай краіны. Ён сабраў звесткі пра 1000 гарадзішчаў Беларусі, апісаў курганныя могільнікі, замкі, манетныя скарбы, помнікі эпіграфікі, рыхтаваў да друку археалагічныя карты Магілёўскай, Віцебскай і Гарадзенскай губерняў. Яго пярэ належаць і першыя метадычныя рэкамендацыі напісаныя беларускім археолагам аб правядзенні археалагічных разведак і раскопак курганных могільнікаў.

Яго працамі заснаваны Магілёўскі царкоўна-археалагічны музей, фонды якога сталі асновай для стварэння губернскага, а цяпер Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея імя Е.Р. Раманова. Шмат археалагічных і этнаграфічных знаходак перадаў у Магілёўскі, Віцебскі і Віленскі музеі.

Сапраўдны член Рускага географічнага таварыства (1886), Маскоўскага таварыства аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі (1886), Маскоўскага археалагічнага таварыства (1890, член-карэспандэнт з 1886) ужо пры жыцці за дзейнасць на ніве навукі быў адзначаны залатым і срэбнымі медалямі, дыпламамі навуковых таварыстваў. Е. Р. Раманава па праву лічыцца адным з заснавальнікаў беларускай навукі.

Погляды і навуковая дзейнасць Еўдакіма Раманавіча на мінулае Беларусі характарызуюцца выразнай беларусацэнтрычнасцю. Менавіта Раманаў адстойваў ідэю аб беларускай мове як мове захаваўшай найстаражытнейшы пласт агульнаславянскай і ўсходнеславянскай лексікі, аб беларусах – як аб самым «чыстым» славянскім народзе. Важнейшай мэтай сваёй працы ён лічыў абуджэнне нацыянальнай свядомасці беларускага народу, далучэнне яго да скарбаў уласнай гісторыі. Пры гэтым ён заўсёды рашуча выступаў у перыядычным друку супраць знявагі свайго народа.

10 гадоў таму да 150-годдзя з дня нараджэння вялікага магілёўца на будынку Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея была адкрыта мемарыяльная дошка ў памяць аб дзейнасці вучонага, прысвоена музею імя Раманава. Тым не менш, адчуванне недагаворанасці, недаробленасці ў справе ўшанавання памяці вялікага земляка застаецца. На наш погляд, Е. Раманаў – самая вартая для ўсталявання сапраўднага паўнаважнага помніка асоба ў гісторыі і культуры Магілёва. Гэта зацвердзілі наступныя з дня ягонага нараджэння 160 гадоў. Юбілейная дата заслугоўвае правядзення комплексу разнастайных мерапрыемстваў ва ўстановах культуры, адукацыі і навукі ўсёй вобласці, распрацоўкі спецыяльнай праграмы вывучэння і прапаганды спадчыны нашага выдатнага земляка.

Літаратура: 1. Бандарчык В. К. Еўдакім Раманавіч Раманаў. – Мн., 1961. 2. Марзалюк, І. А. Еўдакім Раманавіч Раманаў – археограф і археолаг Магілёўшчыны / Марзалюк Ігар Аляксандравіч // Магілёўская даўніна. – Магілёў, 1993. – С. 37–45. 3. Раманаў Е. Р. З гісторыка-археалагічнай спадчыны: выбраныя творы / Е.Р. Раманаў. – Магілёў: МДУ імя А. А. Куляшова, 2006.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 14 красавіка 2014 года.

*Рэцэнзент – У.Г. Хамякоў, дацэнт кафедры географіі МДУ імя А. Куляшова
(г. Магілёў, Беларусь)*